

ter hopp till att FN ska vara den samlande kraft genom vilken förändring kan äga rum. Människans ansvar innebär att visa på goda alternativ. Helene Egnell lyfter fram vikten av religionsdialog i kapitlet ”Dialog för livet”. Hon menar att religioner har potential att vara en kraft att räkna med i kampen för fred och miljö. Ett teologiskt bidrag ger Kerstin Bergman i kapitlet ”Andlig mater-ialism”. Frimodigt ger Bergman sig på den traditionella gudsbilden och ger nya perspektiv och infallsvinklar. Hon delar generöst med sig av sina egna reflektioner som ger texten näring. Detta är en fin illustration av hur nutida människor bråkar med sin tradition för att tolka sin samtid och dagens frågor med kristen tro som grund. Elisabet Hermodssons kapitel har gett boken dess titel. Jag förstår dock inte analogin mellan miljöförstörelsen och kvinnans klimakterium fullt ut. Marie Millings bidrag poängterar att människan ingår i ett sammanhang av relationer både till andra människor och till naturen. Här står samarbete och ansvar för kommande generationer i fokus för att forma en hållbar framtid. Lotta Hedström vänder sig emot en dualistisk världsåskådning som lägger grunden till en destruktiv maktordning. Med ett klart och pedagogiskt upplägg lotsar Ann-Cathrin Jarl oss i världens ekonomiska orättvisor i kapitlet ”Rättfärdig ekonomi – finns den?”. Utan att be om ursäkt skrapar Jarl bort marknadsekonomin försåtliga fernissa. Alternativet att bli en aktör för fred och utveckling lyfts fram i Margareta Ingelstams ”Från militarism till mater-ialism”. Med icke-våldsmetoder kan vi förändra världen. Ingelstam dömer helt ut våld som konfliktlösning.

Boken avslutas med en litterär pärla i Marianna Agetorps ”Ett sjunde sinne för det heliga”. Agetorp målar en bild av trädgårdsarbetet som ett samtal med Moder Jord, trädgården blir en plats mellan himmel och jord. Hon skriver om jorden: *Är ständigt förlåtande och som en dag också i sin mörka famn skall ta emot min kropp och omvandla min skröplighet till något nytt.*

Bokens mångfald är dess styrka. Den inger inte mättnad utan mersmak. Antologin genomsyras av en längtan efter en annan värld.

Kerstin Andersson
TD, Uppsala

Ole Jensen, *På kant med klodens klima: Om behovet för et ändret natursyn* (København: Forlaget Anis, 2011), 176 sid.

Klimatförändringarna illustrerar att det kan finnas en konkret konflikt mellan människan och naturen. Men till skillnad från lokala miljöproblem hotar förändringarna att undergräva både livsmöjligheterna för framtida generationer och stabiliteten hos det globala ekosystemet. Trots vår vetskap om konsekvenserna väljer vi att fortsätta på samma sätt som tidigare: Hur

är det möjligt? Det är denna fråga som Ole Jensen vill utreda. Hans tes är att vårt handlande är ett uttryck för en ”brutal” natursyn, där naturen endast ses som en källa till resurser. För att motverka klimatförändringarna är det därför nödvändigt att identifiera bakgrunden till vår nuvarande natursyn och att presentera ett alternativ.

Jensen menar att grunden till den brutala synen på naturen finns i en dualistisk feltolkning av skapelseberättelsen, där naturen ses som värdelös och människan som Guds ställföreträdare. Istället bör skapelseberättelsen tolkas som att naturen inte är fri från värde. Naturen är Guds skapelse och bör som sådan respekteras och värnas. Dualismen avfärdas och ersätts med en av Løgstrup inspirerad helhetstolkning av världen. Människan är därmed inte höjd över resten av skapelsen, hon är en del av den och måste balansera sina behov mot naturens. På frågan om hur situationen skall förändras ger Jensen ett pragmatiskt svar. Vi bör exempelvis förhålla oss mer kritiska till den fria globala ekonomin och ta hjälp av ny teknik. Här lyfter Jensen speciellt fram hoppet som både ett allmänskligt och ett kristet fenomen, vi måste utgå från att en förändring är möjlig.

På kant med klodens klima ger en tydlig ingång i hur vår syn på oss själva och vår omgivning bidrar till att vi kan fortsätta behandla naturen som en resurs och ignorera riskerna med klimatförändringarna. Boken har en tydlig kristen profil trots att den vänder sig till en bredare publik. Jensen anknuter till en universell kristendom och visar hur den har en tydlig relevans för klimatproblematiken. Samtidigt bör vi notera att behovet av en ny natursyn varit fokus för omfattande teologisk analys. Därför skulle Jensens resonemang tjäna på att relateras mer till förvaltaretraditionen som även den betonar att människan ska ta hand om skapelsen. Boken bör således betraktas som ett personligt inlägg i klimatdebatten men den ska förstås i ljuset av en etablerad kristen tradition. Som ett sådant inlägg är boken klart läsvärd även om den inte representerar något radikalt nytänkande inom kristen miljöetik.

Lars Löfquist
TD, Stockholm

Olli-Pekka Vainio: *Beyond Fideism – Negotiable Religious Identities* (Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2010), 183 sid.

Undersökningar visar att den kristendomstolkning som är på tydligast frammarsch i världen ofta kallar sig för ”konservativ” eller ”klassisk”. Författaren riktar därför sin uppmärksamhet mot ”fideismen”, som innebär att tro och tillit anses stå över förnuft och sinnenstryck. Fideismen utgör filosofisk grund till den postliberala teologin, som nu håller på att stärka sina positioner. Detta yttrar sig enligt författaren också i att

akademiskt verksamma juristers och etikers allt tydligare liberalism ofta besvaras genom att man från teologiskt håll vänder sig till Stanley Hauerwas kommunaristiska program.

I det första kapitlet tecknas huvuddragen i fideismens utveckling. Termen dyker upp först på 1880-talet och avser att man i Schleiermachers efterföljd anser att de religiösa symbolerna står över doktrinerna samt att man inte kan lita på förnuftet inom apologetiken, utan måste lita helt på tron. Tertullianus, Pascal och Kierkegaard lyfts fram som exempel på fideistiska tänkare i historien. Mot bakgrund av den postliberala teologins starkare position hävdar Vainio att många av de fideistiska utmaningarna nu håller på att komma tillbaka.

Analysen visar att historiens fideister på olika sätt kunde hantera de risker som uppstår när tron tillåts fungera mot förnuftet. Tertullianus separerade inte den naturliga och skapade ordningen från den gudomliga verkligheten, utan hänvisade till förnuftet och trosregeln. Pascals tänkande har viktiga aspekter som kan undersökas på helt rationella grunder, även om han hävdade att det inte finns någon neutral position i teologiska diskussioner. Hos Kierkegaard skildras den perfekta kristne som en person som betonar trons anstöt. Förnuftet är viktigt för att avslöja trons paradox, men det kan inte lösa den. Vainio hävdar att Tertullianus, Pascal och Kierkegaard kan ses som "lokala" fideister, eftersom de anser att olika sorters förnuft ska tillämpas på olika sorters frågor.

Kapitel två ger en bakgrund till nutida postliberal teologi och metoddiskussionens fokusskifte från kunskapsontologi till kunskapens sociala kontext. I det tredje kapitlet får läsaren en bild av ett flertal positioner beträffande postmodern teologisk metod. På ett abstrakt plan kan man urskilja fyra olika hållningar. Den första är traditionalismen, som sätter kyrkans bevarande av sin identitet som huvudmål. Kommunikation anses bygga på en fixerad och medveten identitet, men det hävdas inte att identiteten är låst eller immun mot kritik. Även om man kan tolka denna hållning som en form av fideism hävdar Vainio att det är uppenbart att resonans och interaktion med andra system värdesätts inom denna hållning.

Den andra hållningen är deskriptionismen, vars huvudmål är att ge en rättvisande beskrivning av olika ståndpunkter. Religion och vetenskap ses som helt olika språkspel, vilka inte kan gå i dialog eller utvärderas i termer av varandra. Sedan analyseras korrelationismen, vars mål är att göra teologin konsonant med nutida vetenskapsdiskurser av olika slag. Även här finns det betydande skillnader inom gruppen. Den fjärde hållningen är revisionismen, som i medvetenhet om de ofta outtalarde maktförhållandena inom teologiska system vill revidera den kristna läran och åstadkomma social rättvisa. Vainio varnar för att övervärdera skillnaderna mellan de olika metoderna, särskilt

med tanke på att samma metod kan leda till högst skilda teologier.

I det sista kapitlet knyts flera av de föregående analyserna samman till en konstruktivt avsedd hållning kring teologisk rationalitet och religiös identitet. Vainio vill arbeta fram en modell som är grundad på klassisk teologisk tradition och som undviker både relativismens och absolutismens diken. Han ansluter till pragmatisten Nicholas Rescher, som har framlagt en teori för hantering av pluralism. Teorin ser kognitiva beslut som bedömningar och inte endast som åsikter och smakfrågor. Till fördelarna med ett sådant synsätt hör att de troende uppmanas att visa uthållighet och ödmjukhet, samt att diagnosticera sin egen epistemologiska situation och identifiera sina svagheter. Därutöver bör de ha en vilja till egenkorrigering som ytttrar sig i en gemenskap som kan stärka dygdbeteendet.

Författaren vill med sin modell gå bortom fideismen genom att undvika både nihilistisk relativism och fundamentalistisk fanatism. Han konstaterar att hans egen position i den ovan presenterade modellen hamnar mellan traditionalism och korrelationalism. Avslutningsvis föreslår han att man inom teologin bör skifta fokus från metod och teori till trosinnehåll och konsekvent praxis, eftersom den kristna tron har sina främsta verktyg i sin egenart.

Vainios bok har tydliga beröringspunkter med flera teologiska ämnen. En viktig styrka är de pedagogiska modellerna, som på ett enkelt men ändå nyanserat sätt analyserar olika teologiska hållningar och metoder. Kapitlen i boken drar åt något olika håll, men trots detta blir den grundläggande tesen, att de klassiska fideistiska ansatserna inom teologin kan hanteras på basis av teologins traditionella vilja till öppenhet och dialog, tydligt understödd av hela framställningen.

Även om det grundläggande arbetet i kapitel ett till tre är välgjort blir det fjärde kapitlet ganska ytligt och teoretiskt. Författaren konstaterar visserligen att kunskapens sociologiska kontext är allt viktigare i nutiden och anpassar sin egen konstruktiva teologiska identitet efter detta. Trots det riskerar hans förslag att uppfattas som alltför abstrakt för att kunna användas som redskap för att stävja fideismens risker. Det hade varit värdefullt om ett antal exempel från nutida fideistiskt inspirerade traditioner hade tagits upp till analys i slutkapitlet. Då hade författaren mer konkret kunnat visa hur deras utveckling hade kunnat styras om i en riktning som gjorde att fideismen fungerade som en tillgång och inte som ett hinder. Med sin stora bredd och sina nyanserade analyser fyller dock boken en viktig funktion på alla områden som har med teologisk metod att göra.

Tomas Appelqvist
TD, Lund